

Tájékoztatói gyakorlatok a könyvtárosképzésben

A két és fél éves könyvtárosképző szaktanfolyam állandó problémája, hogy a levelező tanfolyamon nincs vagy alig van idő gyakoroltatásra, holott különösen a tájékoztatás gyakorlati oldalának megtanulása, a kutatás rutinná fejlesztése lenne a könyvtárosképzés fontos feladata.

Ennek megoldására az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ tanfolyamán a feleletválogatós kérdés-felelet játékon és az irodalomkutatási gyakorlatokon kívül ún. "referenz-gyakorlatokat" is bevezettünk.

A REFERENZ-GYAKORLATOK CÉLJA

az, hogy a könyvtárosok hozzászokjanak számukra idegenül hangzó kérdések tisztázásához, ahhoz, hogy a kérdést önmaguk számára érthetővé tegyék és a választ felkutassák; a kutatás során megtanulják a segédkönyvtári anyagok használatát és az esetleges kudarcba bele nem nyugodva, a legkülönbözőbb uton-módon keressenek addig, míg a választ meg nem találják.

A REFERENZ-KERDÉSEK TÍPUSAI ÉS FORRÁSAI

A kérdéseknek több típusát állítottuk össze:

1. Bibliográfiai adatszolgáltatás

/Pl. megadjuk a cikk szerzőjének és a cikknek a címét, a többi adatot a hallgatónak kell megkeresnie. Ennek fejlettebb formája, ha hiányosan adjuk meg a szerző nevét és a cikk címét, a feladat pedig az, hogy a cikket feltáró bibliográfiára és a cikk megjelenési adataira találjanak rá./ A bibliográfiai adatszolgáltatás feladatainak elkészítésénél arra ügyelünk, hogy a feladat legalább egy ismeretlen elemet tartalmazzon, de a cikk több ismeretlen esetén is megtalálható legyen.

2. Bibliográfiai adatszolgáltatás összekapcsolva ténybeli adatszolgáltatással

/Pl. jelent-e meg olyan könyv 1950 óta Magyarországon, amely az öngyilkosság orvosi vonatkozásaival foglalkozik?/

3. Ténybeli adatszolgáltatás

/Pl. Milyen trópusi betegségek nincsenek hazánkban? Kicsoda MALCLES és mik a művei? Kicsoda HULTKRANZ és mi fűződik a nevéhez? Mi annak az intézménynek a feladata, amelynek kiadványa a Mitteilungan /alcim nélkül/?

4. Fogalmak, elméletek, megállapítások felkutatása

/Pl. Hogyan jön létre a hőérzet? Mi a különbség a Stichwort és a Schlagwort között? Mi a különbség a fiziológiás és a patológias sejtosztódás között?/

5. Cimek, lelőhelyek felkutatása

/Pl. Dr. X.Y. mikor és hol szerezte a diplomáját? A Rev. méd. Sur. rövidítésű folyóiratnak mi a feloldása, előzménye és mely intézménytől kérné kölcsön?/

A bibliográfiai kérdések forrásai többnyire folyóirat- és könyvbibliográfiák. A ténybeli adatokat leggyakrabban bázisművekből, tankönyvekből, lexikonokból, World of Learningekből veszik. A fogalmakat, megállapításokat nem elég egy forrásműben megtalálni, gyakran legalább kettő, néha több kell hozzá, míg a legkorszerűbb adatokra rá nem találunk, fontos t.i. hogy az esetleges eltéréseket is megállapítsák. Különösen így van ez a "Mi a különbség?" kezdetű kérdéseknél. Van azonban olyan kérdés is, melyre a választ nem modern monográfiákból kell megállapítani, hanem az éppen régi könyvekből vagy öreg orvostól tudható meg. A címek általában címtárakból, telefonjegyzékekből, folyóiratlistákból és egyéb jegyzékekből kell megszerezni. Gyakran előfordul azonban, hogy egészen más forrásokhoz kell nyulni.

HOGYAN ADJUK MEG A FELADATOKAT?

A második félévtől a tanfolyam végéig félévenként kétszer, azaz összesen nyolcszor adunk referenz-házifeladatot. Mindenki cédulacsikra gépelve esetenként két kérdést kap. Ezek vegyesen orvosi, könyvtárügyi, egészségügyi, dokumentációs stb. kérdések. Vigyázzunk rá, hogy egy-egy cédulán ne legyen szabályként egy orvosi és egy könyvtári kérdés, hanem ezek a lehető legváltozatosabb csoportosításban szerepeljenek. Némelyik kérdésnél ugyanis természetes és nyilvánvaló, hogy az milyen kategóriába tartozik, de nem mindig. Pl. Mi a Mahler-féle jel? /nem evidens, hogy ez orvostudományi kérdés!/, vagy: Mi a "surfovka"? /orosz nyomdászati szakszó: cizellálást jelent/. Mi a különbség az obturatio és az obliteratio között? /orvosi/. Minek a rövidítése a Glossina wied.? /Ezt minden hallgató folyóiratrövidítésnek véli, holott a cecelégys neve./ Ezek az igazi detektív kérdések. Előre sohasem mondjuk meg, melyik kérdés milyen kategóriába tartozik.

A feladat magyarázata így szól: bejön a könyvtárba egy idegen, a hazai viszonyokat nem ismerő olvasó, érdeklődő orvos és megkéri a

könyvtárost, hogy kutassa fel kérdésére a megfelelő választ. - Semmi támpontot nem tud adni, a könyvtárosnak magának kell a választ megtalálnia. A kutatáshoz felhasználhat minden könyvet, kézikönyvet, saját állományból vagy más könyvtáréból, lexikont, bibliográfiát, bárkit konzultálhat, utazhat, levelezhet, telefonálhat. Az "olvasót" /azaz a feladatot adó oktatót/ nem érdekli, a könyvtáros honnan kutatta fel az adatot, a lényeg az, hogy megtalálja és a válasz helyes legyen.

A megoldást írásban kell beküldeni, általában három hét múlva. A válaszon rajta kell lennie a forrásnak is /pontos címleírás formájában, vagy a választ adó személy neve és címe stb./. A feladatot adó oktatóknak tekintettel kell lenniük arra, hogy többféle válasz /pl. fogalmak meghatározásánál/, illetve több forrás is megfelelő lehet, és a kérdést feladó forrásai sohasem egyedül üdvözítők.

A KÉRDÉSEK MEGOLDÁSA

A feladatok közlésekor - főként első alkalommal - nagy a megrökönyödés: honnan fognak tudni választ adni? Különösen akkor ijednek meg, amikor az oktató - akárcsak nagyon gyakran az igazi olvasó - semmi támpontot nem ad.

A kérdések megoldása természetesen egyszerűbb a nagyobb könyvtárban dolgozó hallgatók számára, bonyolultabb, sokszor nagyon is bonyolult a községi kis kórházakban dolgozó hallgatóknak. A komlói kórházban pl. nincs meg az orvosok országos címára, a World Medical Periodicals stb. Az itt működő könyvtárosnak tehát bőven van gondolkodni- és leveleznivalója. De vele sem teszünk kivételt, hiszen éppen azt kell megtanulnia, hogy kis állományát saját munkájával hogyan egészítheti ki. Állománya ezután sem lesz sokkal nagyobb, "rázós" kérdést mégis kaphat!

Néha levelet kapunk a hallgatótól: nem téves a kérdés? Ilyenkor válasz megy: nem téves, induljon el egy nagyobb könyvtár segítségével. 5 év alatt 9-szer feladott 150 kérdésből még csak kettőre nem tudott egy-egy hallgató válaszolni. Ekkor megadtuk a választ és a hallgatók azonnal kaptak pótlólag megoldandó másik feladatot.

A CÉL - A TANULSÁGOK ELÉRÉSÉN KIVÜL - MAGA A DETEKTIVMUNKA

Egyáltalában nem árt, ha keresés közben a könyvtárosok egyes tényeket is megtanulnak, pl. hogy mi a stressz, vagy mi a génekről szóló legújabb elmélet. De a legfőbb jó a kutatómunka megtanulása, a források széles körű megismerése, a "nyomolvasáshoz" szükséges logikai készség kifejlődése. Míg egy-egy kérdésre választ adnak, fél könyvtárra való segédanyagot is átnéznek, országos intézményeknek írnak és telefonálnak, tudomást szereznek információt adó intézményekről, címtárakról, központokról és szert tesznek olyan emberek névso-

rára, akiket érdemes megkérdezni. Aki egy-egy bonyolult kérdésre egyszer már választ adott, az másodszor már sokkal ügyesebben fog hozzá, és idővel szinte szakértőjévé válik a keresés technikájának.

Az eddigi tapasztalatok szerint a hallgatók végül is megszerették a nyomozófeladatokat, izgalmasnak tartják és a válasz megtalálásakor biztos a sikerélmény.

A referenz-feladatok haszna az említetteken kívül az is, hogy a hallgatók megtanulják, milyen könyvtárból érdemes könyvtárközi kölcsönzésként könyvet, folyóiratot kérni, kik azok a könyvtárosok, egyéb intézmények dolgozói, akikkel érdemes együttműködni stb. Nem egy kérdésnél még külföldre is irtak - ami egyébként fölösleges volt - maga a levél megírása és a címzett megkeresése közben szerzett információ azonban feltétlenül haszonnal járt. Végül feltétlenül ráébrednek a segédkönyvtári anyag fontosságára, ezt későbbi állománygyarapítási munkájukban - amennyire lehet - figyelembe veszik; és arra is rájönnek, hogy együttműködés nélkül aligha lehet jó munkát végezni.

Még egy tapasztalat: a kérdéseket tanfolyamonként át kell dolgozni, máskülönben "nemzedékről nemzedékre" hagyományozzák a kész, előre csomagolt válaszokat.

Szepesiné Benda Mária

A műszaki és természettudományi szakkönyvtárosok képzésében is központi helyet foglal el a tájékoztatási /referenz/ gyakorlat. Az OMKDK könyvtárosképző szaktenfolyam esti tagozatának hallgatói a harmadik és negyedik félévben ismerkednek meg a szakterület legfontosabb kézikönyveivel, általános és szakbibliográfiáival, referáló és indexelő vállalkozásokkal /pl. Engineering Index, Science Citation Index/, szakenciklopédiákkal, lexikonokkal. Minden órán egy-egy művet elemeznek a tanár vezetésével és megismerkednek azok szerkezetével, mutatórendszerével és felhasználási lehetőségeivel a tájékoztató tevékenységben. A félév végén gyakorlati vizsgán számolnak be e referenzművek kezelésében való jártasságukról. A hallgatóknak 2-3 előre elkészített referenz-kérdésre kell válaszolniuk. A szaktanár a kérdéseket úgy állítja össze, hogy az azokra adható válasz összes változatát leellenőrzi a referenz művekben. Ismeretes ugyanis, hogy egy-egy kérdésre az egyes művek eltérő válaszokat adnak /pl. BIFFEL bibliográfiai adatai/.

Egy-egy kérdéscsoport általában úgy kerül összeállításra, hogy csak akkor tud a hallgató a második kérdésre válaszolni, ha az első

jól megoldotta, továbbá, hogy lehetőség szerint 3-4 referenzs művet kelljen átnéznie ahhoz, hogy a kérdést helyesen megoldja. Ha eltérő válaszokat kap a keresés során, úgy indokolni kell, hogy miért választotta az egyik vagy másik megoldási módot.

A vizsgát az OMKDK könyv- vagy folyóiratolvasó termében tartjuk, ahol mindazok a művek megtalálhatók és rendelkezésre állnak, melyeket a tanfolyam során a hallgatók elemeztek. A vizsgafeladatok elvégzéséhez 2 1/2 óra áll a hallgatók rendelkezésére.

A vizsgán a hallgató minden oktatási anyagot - beleértve saját jegyzetét is - felhasználhat. A keresés során nemcsak magyar, hanem angol, német, orosz nyelvű referenzs műveket is kell használnia, szükség esetén szótár segítségével.

A kérdések közül felsorolunk néhány példát:

A 153187 számú magyar kémiai szabadalmat 1971-ben Németországban szabadalmaztatták. Mi e szabadalomnak a tárgya, kik a feltalálók és milyen számot kapott Németországban?	A Kairói AI Azhar Egyetem mérnökkari professzorával szeretnék kapcsolatot teremteni: kérem a nevét, az egyetem telefonszámát. Érdekel továbbá, hogy milyen műszaki-, természettudományi könyvtárak találhatóak Egyiptomban és kérem ezek állományadatait.
DÉNES, P.B. konferenciái előadásáról /téma: gépi nyelv/ referátum jelent meg 1970-ben. Érdekel: hol és mikor volt a konferencia, hol jelent meg nyomtatásban az előadás /pontos bibliográfiai adatok/ és az előadás tartalmaz-e hivatkozásokat. Ha a téma tovább érdekel, milyen tárgyszavak alatt kereshetünk még?	Mi a pokolkő és mi a képlete? Mely gyárak állítják elő, mely országokban? Ismertesse a Chemical Titles szerkezetét.

Szepesváry Tamás